

KİTÂB-I MUKADDES'TE YARATILIŞ MİTOLOJİSİNİN KUR'ÂN VE SÜNNETE GÖRE DEĞERİ¹

The Value of The Mythology of Creation in The Bible According to The Quran and Sunna

Taha YILMAZ*

ÖZET

Varoluşun bir gereği olarak "yaratılış mitolojisi" tüm semavî dinlerde hâkim bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaratılış mitolojisi ele alınırken varlık içerisinde birinci derecede öneme sahip olan ilk insan Âdem ve onun eşi Havvâ'nın yaratılışı tüm dinlerde çeşitli şekillerde ele alınıp betimlenmiştir. Çünkü evren ve insanın var edilmesi insanlık tarihi boyunca bütün dönemlerde insanlarda en çok ilgi uyandıran konulardan birisi olmuştur. Bu konu günümüzde de dâhil olmak üzere gizemini korumaya devam etmiştir. Bu önemli konuda dinlerin de hemen hemen hepsi çeşitli açıklamalar yapmaya çalışmıştır. Bu bakımdan Kitâb-ı Mukaddes de yaratılış mitolojisini ele almış ve konuyu ayrıntılı bir biçimde açıklama yoluna gitmiştir. Nitekim Kitâb-ı Mukaddes içerisinde yer alan Tevrat ve İncil bölümlerinin büyük bir kısmı tekvin/yaratılış konusuna değinerek Âdem ve Havvâ'nın hangi aşamalardan geçerek yaratıldığını ve bu konunun varlık içerisinde Tanrı tarafından nasıl bir öneme sahip olduğunu beyan eder. Bununla beraber Kitâb-ı Mukaddeste insanın kadın ve erkek olarak birlikte var edilmesi ile önce erkeğin daha sonra da kadının yaratılması şeklinde farklı anlatım biçimleri yer almaktadır. Âdem ve eşi Havvâ'nın yaratılış konusunda birçok yaratılış hikâyeleri doğmuş bazen de bu anlatım biçimleri Âdem'in Havvâ'nın dışında diğer bir eşi olduğunu düşündürmüştür, bu düşünceden de Lilit efsanesi doğmuştur. Kitâb-ı Mukaddesteki bu açıklamalara bilimsel bir metotla yaklaşıldığında konunun daha çok mitolojik bir biçimde ele alındığı görülebilir. Özellikle de kadın imgesi bağlamında efsanevî anlatımlar, masal ve mitos şeklinde birçok betimlemeye rastlamak mümkündür. Biz de konu olarak Kitâb-ı Mukaddesteki yaratılış mitolojisini ve bu yaratılış hakkındaki bilgileri İslâm dininin temel nasları olan kitap ve sünnet bağlamında metin analizlerini yaparak irdelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Yaratılış Teorisi, İnsan, Kitâb-ı Mukaddes, Kitap ve Sünnet, Mitoloji.

ABSTRACT

As a necessity of existence, "creation mythology" appears as a dominant element in all heavenly religions. While discussing the mythology of creation, the creation of the first human being, Adam, and his wife Eve, who naturally had the primary importance in existence, was discussed and described in various ways in all religions. Because, the universe and the existence of man have always been one of the subjects that attract the most attention throughout human history, and understanding it while keeping its mystery has been one of the greatest curiosity of people. Religions have always tried to make various explanations for this important issue. In this respect, the Qur'an has also dealt with the mythology of creation and explained it in detail. As a matter of fact, most of the Torah and Bible sections in the Qur'an touch on the subject of creation and declare the stages through which Adam and Eve were created, and how important it is to God. However, there are different forms of expression, such as the co-creation of humans as man and woman and the creation of the first man and then woman. Many creation stories were born about the creation of Adam and his wife Eve, and sometimes these narrative forms suggested that Adam had another wife, and from here the legend of Lilith was born. When these explanations in the Qur'an are approached with a scientific method, it can be seen that they are handled in a more mythological way. Especially in the context of the image of women, it is possible to come across many depictions in the form of legendary, fairy tales and mythos. As a topic, we tried to examine the mythology of creation in the Qur'an and the information about this creation by making text analysis in the context of the Book and Sunnah.

Keywords: Creation Theory, Human, Qur'an, Book and Sunnah, Mythology.

¹ Bu makale 18 - 20 Ekim 2022 tarihlerinde gerçekleşen III. Uluslararası Mitoloji Sempozyumu'nda "Kitâb-ı Mukaddes'te Yaratılış Mitolojisinin Kur'ân ve Sünnete Göre Değeri" başlığıyla sunmuş olduğum bildiriden türetilmiştir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi Fıkıh Anabilim Dalı, tahayilmaz@ardahan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6999-5059

Giriş

İnsanoğlu için kendisinin, içinde bulunduğu dünyanın ve bu dünyayı kuşatan evrenin var ediliş biçimi, her çağda gizemli oluşunu koruyan bir konu olmuştur. Bu konu insanlığın tarih boyunca anlamaya çalıştığı en çok merak ettiği şeylerden birisi olmuştur. İnsanlar zaman zaman merak ettiği bu konuya çeşitli mitolojik inançlar aracılığıyla açıklama getirmeye çalışmıştır. Böylelikle yaratılış ile ilgili mitoslar en önemli mitos çeşitleri haline gelmiştir. Dinler ise bu önemli sorudan kutsal metinlerinde söz etmiş ve yaratılışın aşkın varlık olan Allah/Tanrı'nın müdahalesiyle gerçekleştiğini ifade etmişlerdir. Örneğin Yahudilik dininin ilahi kitabı olan Tanah'ın Yaratılış (Tekvin/Bereşit) adlı birinci kısmında evrenin ve insanın var edilişi hakkında birtakım açıklamalar bulunmaktadır (Tekvin, 1/1-31; 2/1-3). Bu metinlerde yer alan bilgilere göre Allah yaratma fiiline birinci gün ışık ile başlar. Böylece gündüzü ve geceyi yaratır. İkinci gün göğü; üçüncü gün kara ve denizleri, bitkileri var eder. Dördüncü gün aydınlanmak ve zamanı ayarlamak için güneşi, ayı ve yıldızları; beşinci gün deniz canavarlarını, balıkları ve kuşları yaratır. Allah Altıncı gün evcil, yabani, sürüngen bütün hayvanları yaratmış ve artık sıra insanın yaratılmasına gelmiştir (Tekvin, 1/26). Kur'ân'da da evrenin ve insanın yaratılışıyla ilgili yine birçok açıklama bulunmakta olup "altı gün" ifadesi kullanılmaktadır. Fakat günlerin süresi yirmi dört saat olmayıp her günün Allah katında "elli bin yıllık bir süre" olduğu ifade edilmektedir (el-A'raf, 7/54; es-Secde, 32/4; el-Hüd, 11/6; el-Furkan, 25/59; el-Meariç, 70/4).

Yukarıda ifade edildiği gibi Kitâb-ı Mukaddes ilk olarak yaratılış konusunu ele almış ve varlıkların yaratılış betimlemelerini yaptıktan sonra insan yaratılışını konu edinmiştir. İnsan yaratılışını da Âdem ve eşi Havvâ'nın yaratılışıyla başlatmıştır. Bu bağlamda genelde varlığın "yaratılış mitolojisi" özelde ise varlık içerisinde birinci derece öneme sahip olan insan ve insanoğluna ait kadınlık ve erkeklik kavramı tüm varlık âlemini içine alan bir unsur olarak karşımıza çıkmış ve böylelikle kadın ve erkek imgesi insanların en çok ilgisini uyandıran konuların başında gelmiştir. Bu bakımdan bazen dinler bazen de bu konuda başka teorilere sahip olanlar, insan yaratılışı ve cinsiyetin oluşumu hakkında birtakım açıklamalarda bulunarak farklı anlatım biçimlerini ortaya koymuşlardır (Bolay, 1988, ss. 16/542-545; Harman, 1997, ss. 16/542-545; Demirci, 2000, ss. 23-47).

Kitâb-ı Mukaddese göre Tanrı Âdem'i yarattıktan sonra Havvâ'dan önce Lilit adında bir kadın yaratmıştır. Bu kadın Âdem'le bir aile kurmuş sonrasında ise Şeytana uyarak Âdem'den uzaklaşmıştır. Bu olayı gören Tanrı Âdem'in yalnızlığını gidermek için Havva adında bir kadın yaratmıştır. Özetle anlattığımız bu olay Yahudiliğin temel kitabı olan Kitâb-ı Mukaddeste yer almaktadır. (Tekvin, 2/21-23) Yine Hıristiyanlık dininin temel kutsal kitabı sayılan İncil'de de buna benzer mitolojik sayılabilecek birtakım temalar bulunmaktadır. İncil'de Tanrı'nın Âdem'i yarattıktan sonra ona yasaklı meyveden yedirip ilk günahı işlemeye sevk eden Havva ve yasaklı meyve metaforu yer almaktadır (Tekvin, 3/1-7).

Nitekim Kur'ân ve sünnete varlığın yaratılışına değinilmekte ve değişik yaratma şekilleri ortaya konulmaktadır. Meleklerin nurdan (Müslim, "zühd", 60), cinlerin ateşten (er-Rahman ss. 14-15) yaratılmış olmasından, Âdem ve onun eşi şeklinde bir hitapta bulunarak, onların yaratılışından söz edilmiştir. Âdem'in çamur türlerinden ve aşamalarından yaratıldığı ifade edilmiştir (es-Sâd, 38/71-78; el-A'râf, 7/7, 189; el-Hicr, 26, 28, 33; er-Rahman, 14; Âl-i İmran, 3/59; el-Bakara, 2/2; Nisâ, 4/1; el-Mü'minûn, 23/12; el-Furkân, 25/54; es-Secde, 32/7; el-Fâtır, 35/11). Böylece Kur'ân ve sünnet kendinden önce toplumda var olan kadın ve erkek yaratılışı hususundaki bilgilere ek olarak yeni birtakım bilgiler ortaya koymuş (Kalin, 2021, ss. 45-56; Yılmaz, 2022, ss. 1-15) ve Kitâb-ı Mukaddeste geçen bu mitolojik unsurları ve yaratılış hakkındaki sapmaları sağlıklı bir metotla tüm insanlığa anlatma yoluna gitmiştir. Çünkü mitoloji kavramsal çerçeve olarak çoğunlukla negatif ve hayalî bir betimlemeye sahiptir. Bu da anlatılan kahramanları tarihsel, zamanın ötesinde hikâye ve tabiatüstü biçimlere büründürür (Eliade, 2020, s.138). Belirli bir din veya kültürdeki insanlar ile evrenin yaratılış ve doğasını kendine özgü bir düşünce

sistemi içerisinde açıklamaya çalışır. Yine bazı geleneklere özgü inanç ve uygulamalarının nedenlerini izah eder (Bull, 2005, s. 113) Zira Tevrat da "Âdem" in bir fert olduğunu ve ilk insan olmadığını ifade ederek bazı mitolojik unsurlar şeklinde yaratılış nazariyesini açıklamaya çalışır. Kur'ân-ı Kerime gelince yaratılış konusu üzerinde en çok durulan konuların başındadır. Ancak Kur'ân- Kerim bütün konularda olduğu gibi yaratılış konusunu da esâtir yani uydurulmuş söz ve hurafelere düşmeden anlatır (Gölcük, 1995, ss. 359-360). Yaratılış konusunda Kur'ân, birtakım mecaz ve istiare sanatını kullanarak meselenin daha sağlıklı anlaşılması için bazen sembol sayılabilecek bir anlatım biçimine yer verir. Çalışmamızda bu hususları ele alarak İslâm dininin temel metinleri olan Kur'ân ve sünnette geçen bilgilerle Kitâb-ı Mukaddesteki bilgileri karşılaştırdık. Ayrıca bilimsel ve sahih bilgiyle yaratılış teorisini temellendirme ve bu konuda var olan bilgileri değerlendirme yoluna gittik.

Kitâb-I Mukaddes'te Yaratılış Mitolojisinin Betimlenmesi ve Bu Betimlemenin Kur'ân ve Sünnet Ölçüsünde Değeri

Yahudiliğin ilahi kitabı olan Tevrat'ın ilk bölümü olan Tekvin (yaratılış) kısmında kâinat ve insan konuları ele alınmakta olup bu kaynaklarda insanın yaratılış konusu dört yerde geçmektedir (Yaratılış, 1/1-3). Tekvin'de ilk önce erkeğin daha sonra da kadının yaratıldığı ifade edilmektedir (Yaratılış, 1/27). Genelde bu ilk kadının Havvâ olduğu söylenmekle birlikte başka bir kısım kaynaklarda da Âdem'in Lilit adında diğer bir eşinin de olduğu ifade edilmektedir. (Genesis Rabbah, 47). Midraş, Talmud, Zohar adındaki Yahudiliğe ait kutsal metinlerde Lilit ismi geçmekle birlikte daha çok Yahudiler arasında çok fazla geçerli hükmü olmayan Ben Sira Alfabeti adlı kitapta Lilit anlatılmaktadır (The Alphabet of ben Sira Question 23 a-b). Burada bulunan açıklamalara göre Lilit, ilk insan Âdem'in birinci eşidir. Onunla birlikte yaratılmıştır. Daha sonra Âdem'le anlaşamayıp onu ve içinde bulunduğu cenneti terk etmiştir. O kanatları olan, at üstünde dört nala koşan sürücü, insan yüzlü bir iblis olarak tasvir edilmekte ve gece yalnız uyuyan kişilere musallat olduğu anlatılmaktadır (Niddah, 54b, Shabbath, 151b, Baba Bathra, 73a). Tanrı üç melek göndererek onun getirilmesini emretmiştir. Melekler onu Kızıldeniz'de bulmuş fakat o isyan ederek geri gelmemiştir. Tanrı meleklerle onun geri dönmediği takdirde şeytandan olan çocuklarını öldürmelerini emretmiş, bu tehdit üzerine Lilit bebelere düşman kesilmiş, sekizinci günde erkek çocuğa, yirminci günde ise kız çocuğuna musallat olarak onların hasta olmalarına neden olmuştur (The Alphabet of ben Sira Question 23 a-b). Böylelikle Âdem yalnız kalmış ve Havvâ yaratılmıştır. Lilit ise şeytanın büyüleri sözlerine kendini kaptırması, onunla birlik olmuş, yeni doğan çocuklara zarar veren bir tabiata bürünmüş, erkeklerin rüyalarına gelen bir şeytan rolünü üstlenmiştir. Çağımızda da feministler tarafından erkeğe ilk başkaldıran kadın portresi olarak işlenmektedir (Ünal, 2017, ss. 103-115; Çakır, 1996, ss. 23-25). Dolayısıyla evren ve içinde bulunan insanın yaratılış hikâyesi daima gizemli ve merak uyandıran bir duruma dönüşmüştür. Bu olay Yahudilerin kutsal kitabı Tanah'ta "Tekvin/Bereşit" adlı bölümlerinde Elohist ve Yahvist diye iki farklı metin olarak geçmektedir. Bu metinler farklı zaman dilimlerinde yazıya alınmıştır. Bu iki metinde şöyle geçmektedir:

"Başlangıçta Rab yeri ve göğü yarattı. Yeryüzü bomboştu ve hiçbir şekil yoktu O engin karanlıklarla doluydu Tanrının Ruhu suların üzerinde dalgalanıyordu. Tanrı ışık olsun diye emretti ve ışık oldu" (Tekvin, 1/1-3). "Evrenin yaratılışı altı günde oldu Tanrı sebt/cumartesi günü istirahat'a çekildi" (Tekvin, 1/1-31; 2/1-3); "İnsanı kendi suretimizde, kendimize benzer yaratalım. Böylece denizde balıklara, gökte kuşlara, yerde evcil hayvanlara, sürüngenlere ve yeryüzünün tümüne egemen olsun" (Tekvin, 1/26).

Tevrat'a göre Rab Allah, yaratmaya birinci gün ışığı yaratarak başlar, ardından gündüzü ve geceyi yaratır. İkinci gün ise göğü, üçüncü gün de kara ve denizleri, nebatatı, dördüncü günde ise güneş, ay ve yıldızları, beşinci gün ise deniz hayvanlarını, balık ve kuşları, altıncı günde evcil, yabani hayvanları yaratır. İnsanı da bu varlıkları yarattıktan sonra yaratır (Tekvin, 1/1-25). Yaratılış nazariyesinde,

insan (erkek) Tanrının suretinde yaratıldıktan sonra kadın yaratılmıştır. “Onları erkek ve dişi olarak yarattı ve kutsadı Yaratıldıkları gün o iki cinse ‘insan’ ismini verdi” (Tekvin, 5/1-2).

Rabb Allah, Âdem'in üzerine derin uyku getirdi ve O uyudu ve onun kaburga kemiklerinden birini aldı ve yerini etle kapladı ve Rab Allah, Âdem'den aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yarattı ve Onu Âdem'e getirdi (Tekvin, 2/21-23). Kaburga kemiğinden yaratılış, Kur'ân-ı Kerim'de geçmemektedir. Kur'ân-ı Kerim'de insan oğlunun bir dişi ve bir erkekten ve aynı orijinden yaratıldığı beyan edilmektedir. Böylece kadın için yoktan var olma veya kadının bağımsız bir şekilde yaratılışı gibi bir düşünce söz konusu değildir (Saadavî, 1991, s. 124; Tümer, 1991: 3/496-497).

Yine Tevrat'ta geçen cennetteki “yasak meyve” alıntısında kadın, erkeğin aklını çelen ve onu en büyük günahı işlemeye sevk eden yani cennetten kovulmasına yol açan varlık olarak tasvir edilmektedir. Böylece kadın kötü ve günahkâr olarak nitelendirilmiştir (Saadavî, 1991, s. 123; 1 Tümer, 991, ss. 496-497).

Hz. Âdem'in cennetten kovulmasına sebebiyet veren kadın, dünyaya gelişiyle cennet sonrasındaki yaşamda artık sürekli erkek tarafından gözetim altında tutulması gereken bir varlık olarak görülmüştür (Şahin & Toprak, 2016: 206). Dolayısıyla sanki onun hiçbir yeteneği yokmuş gibi toplumda daima gizlenmesi gereken bir varlık olarak ifade edilmiştir. Çünkü cennetteki yaşanmışlık bunu kanıtlayan bir deneyim olarak tezahür etmiştir. Bu düşünceye göre kadın özellikle cinselliğini kullanarak erkeğe istediği her şeyi yaptırabilme yeteneğine sahiptir. Bu kabiliyeti daima törpülenmeli ve onun ikincil planda tutulması algısı topluma hâkim olmalıdır.

Bu bağlamda Yahudilikteki “kadın imgesi” hakkındaki genel algı, onun erkeğe yardımcı bir varlık olarak yaratılması olgusudur. O, erkeğin en zayıf tarafı olan kaburga kemiğinden yaratılmıştır. (Genesis Rabbah: 54): “İşte, bu benim kemiklerimden alınmış kemik, etimden alınmış ettir.” (Yaratılış, 2/21-23). Tevrat'ta insanoğlunun ve ayrıca kadının var edilişi ile ilgili olarak geçen bilgiler bu şekilde ifade ettiğimi gibidir. İlk kadının, erkeğe ait kaburga kemiğinden yaratıldığına dair ifadeler Hristiyan dininin ve İslam dininin kutsal metinlerinde de geçmektedir (1. Korintililer, 11/8; 1 Timetos, 2/13).

Bu yüzden kadın toplumda erkeğin zaaflarından birisiymiş gibi bir algıya dönüşmüş ve erkek ona her an aldanabilir ve günah işleyebilir gibi görülmüştür. O, insanın yeryüzüne gelmesine sebep olmuş ve erkeğe yasak meyveden yedirerek cennetin gurbetini yaşamasına yol açmıştır. İnsan yeniden ruhunun silasına ulaşmak için kadından uzaklaşmalıdır. Dolayısıyla kadın neredeyse tüm kötülüklerin sebebi olarak tasvir edilmiştir (Eliade, 2003, s. 403). Erkeğin üstün olduğu düşüncesinin bir tezahürü olarak ayinlerde daima “Beni kadın yaratmayan Ulu Tanrıya bizlerin ve bütün dünyanın Yüce Efendisine şükürler olsun” (Birnbbaum, 1949, ss. 15-17) duası yapılmıştır. “Ve eğer bir kadın özel günlerinde olur ve bir akıntısı olursa yedi gün boyunca ona yaklaşılmaz ona dokunulmaz, bu sürede kadının dokunduğu her şey murdardır” (Levililer, 15/19-22). “Kadın bir kız çocuğu doğurduğunda iki hafta, kirliliğinin bedeli olarak temizlenmesi için altmışaltı gün bekler, erkek çocuk doğurduğunda ise kadın bir hafta süreyle kirliliği kabul edilir ve otuz üç gün bekler” (Levililer, 12: 18).

“Rab Tanrı, yeri ve göğü ilk yarattığında, yeryüzünde yabancı bir fidan, hatta bir ot bile bitmemişti Çünkü Rab Tanrı, yeryüzüne yağmuru henüz göndermemişti. Toprağı işleyecek insan yoktu Yerden yükselen buhar bütün toprağı suluyordu. Rab Tanrı, Âdem'i topraktan yarattı ve ona hayat soluğu üfledi. Böylece Âdem hayat sahibi oldu. Onu Doğu'da Aden'de yarattığı bir bahçeye koydu. Onun yalnız kalması iyi değildi. Ona bir eş yaratacağım” (Tekvin, 2/4-8-20). “Tanrı topraktan yarattığı bütün hayvanları, kuşları isim vermesi için Âdem'e getirir Âdem onları isimlendirir. Fakat onlardan hiçbiri Âdem'in yalnızlığını giderip ona yardımcı olmazlar (Tekvin, 2/9-20). “Bunun üzerine Tanrı, Âdem'i derin bir uykuya daldırır Âdem uykuda iken Tanrı, onun kaburga kemiklerinden birini alıp yerini etle kaplar Âdem'den de aldığı kaburga kemiğiyle onun için bir kadın yaratır Âdem, “işte bu benim

kemiklerimden alınmış bir kemik, etimden alınmış bir ettir" Ona "kadın" (İbranice olarak işsa) diyecek, çünkü onun varlığı Âdam'dan (İbranice: iş) kelimesindedir" (Tekvin, 2/21-23). Tanah'ta "yabanıl hayvanlarla sırtlanlar orada buluşacak, tekeler karşılıklı böğürecek, Lilit oraya yerleşip rahat edecektir" (Yeşeya, 34/14) şeklinde bir ifade yer almaktadır.

Kadının, ilk defa erkeğin kaburgasından yaratılışı Midraş koleksiyonundan Genesis Rabbah isimli bölümde şöyle bir yorum yapılarak anlatılır: "Kadın mağrur olmasın diye başından, her şeye hevesli olmasın diye gözünden, her şeyi duymaya meraklı olmasın diye kulağından, çok konuşkan olmasın diye ağzından, kıskanç olmasın diye kalbinden, bir şeyleri erkekten aşırmasın diye elinden, çalıştırmaya hevesli olmasın diye ayağından var edilmemiştir. Bu yüzden Âdem'in mütevâzi yeri olan organından yani kaburga kemiğinden alınmıştır ki, gösteriş sahibi olmasın. Ayrıca Gizemli bir yanı olsun diye Tanrı onu bu şekilde yaratmıştır" (Genesis Rabbah, 54). Yine erkek topraktan olduğu için yumuşak tabiatı olduğu, kadının ise kemikten yaratıldığı için sert bir mizaca sahip olduğu vurgulanmaktadır (Genesis Rabbah, 52).

Hıristiyanlıktaki kadına bakış ile Yahudilikteki bakış birbiriyle örtüşmektedir. Yeni Ahit'te Pavlus'un mektuplarında ve İncil'de kadın ilk yaratılırken erkekten yaratıldığı ve bundan dolayı da erkeğin kadın için va olmadığı fakat kadının erkek için var olduğu yönünde ifadeler geçmektedir (Korintliler ,11/8; 1. Timetos, 2/13; Matta; 10/7-8). "Başlangıçta Tanrı İnsanı kadın ve erkek olarak yarattı." (Markos, 10/9). Toplumda hâkim olan erkektir. Evli kadın erkeğini mutlu etmek zorundadır. Erkeklerin başı Mesih olduğu için kadınların başı da erkektir. Kadın Âdem'i cennetten ayartarak çıkartmıştır. Yasak meyve temasının anlatıldığı üçüncü bab şöyledir:

"Tanrının yarattığı yabanıl hayvanların en kurnazı olan yılan Havvâ'ya gelerek bahçedeki herhangi bir meyvenin kendilerine yasak olup olmadığını sorar. Havvâ'da cennetin ortasında bulunan ağacı göstererek sadece onun yasak olduğunu söyler. Şayet bu ağacın meyvesinden yerlerse öleceklerini ifade eder. Yılan ise kesinlikle işin böyle olmayacağına yemin ederek Havvâ'yı ikna etmeye çalışır. O meyveden yedikleri takdirde Tanrı gibi olup iyi ve kötü olan her şeyi bileceklerini dolayısıyla hem sonsuz hem de bilge ve güzel olacaklarını söyler. Havvâ ikna olur "ağacın güzel, meyvesinin yemek için uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu görerek" meyveyi dalından koparıp hem kendisi yer hem de kocasına yedirir" (el-Tekvin, 3/1-7).

Sonrasında ise Tanrı onları gördüğünde onlar ondan utanarak gizlenirler. Tanrı onların yasak ağaçtan yediklerinden şüphelenerek Âdem'e niçin yediğini sorar. O ise eşini suçlayarak benim yanıma verdiğin kadın bana yedirdi der. Tanrı kadına sorar. O ise kendisini yılanın kandırdığını ifade eder. Tanrı yılanı cezalandırarak onun yüz üstü sürünmesini emreder. Ve onun dünyada bu şekliyle azap görmesini sağlar (Tekvin, 3/1-7). Ayrıca kadın soyu ile yılan soyunu birbirine düşman eder. Kadının soyundan olanlar yılanın başına, yılanın soyundan olanlar da kadının soyundan gelen insanın topuğuna düşman olarak daima bu şekilde birbirlerine saldırırlar. Kadına doğum sancısı çekmesi, belli günlerde kanamasının olması (hayız, nifas, istihâze) gibi eziyetler verir. Ayrıca kadın kocasının hâkimiyeti altında olması sağlanarak cezalandırılmıştır (Tekvin, 3/9-19).

Erkeği de kadının sözünü dinlediği için ömür boyunca toprakla uğraşmaya, yiyecek temin etmeye ve sonunda geldiği toprağa dönmeye mahkûm ederek cezalandırmıştır (Tekvin, 3/1-7; 37/8; 3/9-19). Tanrı onlara giysi giydirmiş sonra da yaşam ağacını koruma altına almıştır (Tekvin, 3/20-24). Hıristiyanlık dini de Yahudiliğin bu bakışından hareketle ona benzer bir tutum geliştirmiş ve bu olayı "asli günaha" dönüştürmüştür. Bununla birlikte tüm insanlığın günahkâr doğduğu inancını geliştirmiştir. Hristiyanlığa göre Âdem ve Havvâ bu günahı işleyerek cennetten çıkıp ölümlü oldukları için suçludur. Bu günahın sonra erkek olan İsa Mesih insanlığın atası olan Âdem'in Tanrıya karşı işlediği ilk günaha kefarete olarak kendini çarpmış ve insanlığı kurtarmıştır (Markos, 15/25; Matta, 27/50; Luka, 23/46; Yuhanna, 19/30; Harman, 2000: 473). Bu inanış sebebiyle kadın her

zaman kendisine şüpheyle bakılması gereken bir varlık olmuş, bunun hiçbir zaman toplumda göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Hz. Meryem ise Havvâ'nın dünyaya gelmeden işlediği günahın kefareti olmuş ve dünyadaki yüce bir kadın olarak tarif edilmiştir. Örneğin Michelangelo adındaki ressamın Vatikan Sistine Şapel'in tavanına resmedilen ilk günah portresinde Âdem ve Havvâ'yı kandırmaya çalışan yarı yılan yarı kadın olarak bir resim çizilmiştir. Ayrıca bu tabloda yılan ve Lilit figürüne yer verilmiştir. Paris Notre Dame Katedralinde ise Âdem ve Havvâ heykelinde yılan ve kötü kadın olan Lilit figürü bulunmaktadır (Biggs, 2010: 6).

Hıristiyanlıktaki kadına karşı oluşturulan bu inanış onun kilise hiyerarşisine katılmasını engellemiştir. Kilise kadını kısıtlayan bir araç konumunda daima varlığını sürdürmüştür. Kadın ilk günahı işleyen, erkeği günaha doğru sürükleyen ve dünyaya kötülüğü getirip yerleştiren şeytanın işbirlikçisi olarak tanımlanmıştır (Luka, 7/36-50; Markos, 5/25-34; Yuhanna, 8/3-11; Matta, 15/22-28; Korintoslulara 1. Mektup, 11/3-16). Böylece kilise kadının sadece çocuğunu eğitmeye yetebilecek kadar eğitim almasını istemiş ve sonrasında da kadına sadece hizmet ve itaat eğitimlerini vermiştir. Kadına karşı günahkârlık imgesi her zaman bir silah olarak varlığını sürdürmüştür. Kadınlar ise bu bakış açısından kurtulmak için evlenmeyerek İsa'nın nişanlısı olarak rahibeliği tercih etmiş ve kendilerini kiliseye adanmışlardır. Kalbinde kötü bir fiili yapmaya niyetlenen kişi onu yapmış sayılır öğüdüyle her türlü cinsel arzuyu ve onu çağrıştıracak şeyleri terk etmesi gerektiği duygusuyla günahkâr kadın imajı yıkılmaya çalışılmıştır. Ayrıca kadınlar için şu da öğütlenmiştir (Korintoslulara 1. Mektup, 11/9-12). "*Evli olmayanlara ve dul kadınlara şunu söyleyin: benim gibi bekâr kalsınlar. Bu durum onlar için daha iyi olur Adam için kadına dokunmamak iyidir fakat zina korkusu varsa evlensin. Bu bir emir değil bir izindir*" (Süleyman'ın Özdeyişleri, 18/22, 11/16, 12/4, 14/1, 31/10, 26,30; Korintililer, 7:8). Kur'ân'da ise bu konudan şöyle bahsedilmektedir:

"Sonra onların izleri üzerine art arda peygamberler gönderdik. O peygamberden sonra da Meryem oğlu İsa'yı gönderdik O'na İncil'i verdik ve ona uyanların kalplerine bir şefkat ve bir merhamet kıldık. Bir de kendilerinin ortaya çıkarıp ihdas ettikleri ruhbaniyet ki; onu üzerlerine biz farz kılmamıştık, sadece Allah'ın rızasını kazanmak için yaptılar. Fakat ona da gereği gibi uyararak riâyet etmediler Artık onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. Ama onlardan çoğu yoldan çıkmış fâsık kimselerdir" (el-Hadid, 57/27).

Hıristiyan ruhbanlar "*Ruhbaniyet*" kastıyla dünyadan el etek çekmişler ve dünyalık lezzet ve zevkleri terk etmişlerdir. Bu sebeple de insanlardan uzaklaşmışlardır (Beyzavî, 1282, s. 2/471). Kur'ân kadın ve erkeğe evlenmeyi ve aile kurmayı emrediyor. "*İçinizden bekâr olan ve nikâha müsait olanları evlendirin...*" (el-Nur, 24/32.) Çünkü dünya mutluluğunun esası nikâhtır. Nikâh insan ihtiyacını en fazla tatmin eden şeydir. O da ancak bir kalbe karşılık bir kalple mümkündür. Dolayısıyla İslâm'da ruhbanlık yoktur (Aclunî, 1352, s. 2/377)

Kur'ân ve Hz. Peygamber'in hadislerinde de "*kadın imgesi*" üzerinde özellikle durulmuş ve birtakım bilgiler verilmiştir. Bu bilgilerin bazıları farklı bazıları ise Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki bilgilerle örtüşmektedir (Çetin, 2004, ss. 13-15; el-Mü'minûn, 23/12; el-Sebe', 34/11; el-Hicr, 15/26; el-A'raf, 7/189; el-Nisâ, 4/1; el-Zümer, 39/16; el-Bakara, 2/30). İslâm dininde kadının kendine ait bir takım özel halleri vardır. Fakat bu kendine ait olan özelliklerinden dolayı kınanmaz ve herhangi bir psikolojik şiddete maruz bırakılmaz. Ayrıca fiziki bir tecride de tabi tutulmaz. Nitekim Hz. Aişe Peygamber'imizle hac ibadeti yapmak için yola çıkmıştı. O esnada hayız dönemi başlayınca hac yapamayacağını düşünerek üzülüyordu. Bu olayı hisseden Hz. Peygamber "*bu başına gelen, Allah'ın Âdem'in kızlarına yazdığı bir yazıdır.*" Kâbe'yi tavaf etme dışında hacıların yaptığı diğer tüm şeyleri yapabilirsin demiştir (Buhârî, "*Hayız*", 1,7; Müslim, "*Hac*", 119). Onu bu şekilde teselli etmiş ve kınamamıştır. Daha sonra da onu kardeşi Abdurrahman ile birlikte Te'nim bölgesindeki mikat sınırına göndererek ihrama girmesini sağlamış ve bu şekliyle o'nun bu dini vecibeyi yapabilmesini sağlamıştır. Yine bir gün seccadesini mescitten getirmesini isteyen Hz. Peygamber, Hz. Aişe'nin "*ben hayızlıyım*" cevabına karşı o

senin elinde olan bir olay değil ki, diyerek onun kendisini her şeyden soyutlamaması gerektiğini ifade etmiştir (Müslim, "Hayız", 11; Tirmizî, "Taharet", 101). Kur'ân'da "Sana kadınların ay halinden sorarlar De ki, o sıkıntı verici bir durumdur. Bu yüzden kadınlar temizleninceye kadar onlarla cinsel ilişkide bulunmayın" (el-Bakara, 2/222) denilerek bu olayın kadınların kendi ellerinde olmadığını beyan etmiştir. Kadınlar bu haldeyken oruçlarını sonradan kaza eder, fakat namazlarını kaza etmezler. Bu Allah'ın bir rahmetidir (Buhârî, "Hayız", 20; Müslim, "Hayız", 69). Bu olayların vuku bulması bize Allah'ın dinini insanlara zahmet için değil de onu en kolay olandan yani gücünün yettiğinden sorumlu tutması açısından önemlidir (Bakara, 2/185). Peygamber'in hayızlı kadınlara bu insani tavrı, İslâm dinine mensup olanlar bakımından son derece önemli bir bakış açısı oluşturmuştur (Buhârî, "Hayız", 20). O kadına karşı olumsuz tavırlar sergileyen bir toplum içinde dünyaya gelmişti. Nitekim Mekke döneminde kadın bir utanç vesilesi olarak kabul edilmiş ve horlanmıştı. Adeta bir meta olarak kabul görmüştü (en-Nahl, 16/56-59). Kadın sosyal, ekonomik ve statüsel açıdan toplumda kendisine bir değer atfedilmeyen zâid görülen bir figürdü. Sadece istendiğinde erkekleri memnun eden, ona hizmetçi konumundaydı (Tekvir, 81/8-9, 14; el-En'âm, 6/140; ez-Zuhruf, 43/17). Hz. Peygamber 610 yılında kendisine peygamberlik görevi verilip vahye muhatap olunca ona ilk iman eden insan ve kadın Hz. Hatice olmuştur. O'nu desteklemiş ve her sıkıntıya birlikte katlanmıştı. Daha sonra hicret sırasında da kadınlardan destek görmüş ve hicretini 622 yılında Medine'ye gerçekleştirmişti. Medine'de ise topluma daha önce hâkim olan gelenek ve dini söylem sebebiyle yine kadın hakkında olumsuz bir düşünce mevcuttu. Her ne kadar kadın gelenek ve örfi bakımdan ticaret hayatının içerisinde görülse de kendisinin sahip olduğu fiziksel özellikleri sebebiyle toplumdan dışlanmış bir durumdaydı. Yahudi inancına sahip olanlar tarafından kadın hayız gördüğünde kendisi ve dokunduğu eşya kirli sayılır ve dışlanırdı. Oysa Hz. Peygamber, kadını bu halinden dolayı kınamamış ve o'nu ibadethaneden kovmamıştı (Sibai, 1998: 57). Kadını ibadet mekânından dışlayan bu anlayışa karşı çıkmıştı. Bayram namazlarında kadının özel durumu olsa bile namaza gelmesi istenmiş ve böylelikle bayramlarda onun dini konularda bilgilenmesi ve ibadet hayatını soluyarak sevap açısından nasiplenmesi önemsenmişti. Böylelikle kadın, namaza gelen, kendini ifade eden bir kişi konumuna yükselmişti. O'nun olduğu ortamlarda kadına karşı söylenen söz ve davranışlar düzeltilmişti. Nitekim kadın mutlu anlarda topluma karışmış ve bu birliktelik ruhundan o da istifade etmişti. Hz. Peygamber geceleyin eşi hayızlı olmasına rağmen o mekânda ibadet etmiş ve ona dokunmuştu (Müslim, "Hayız", 16). Kadının bu halinden dolayı dokunacağı eşyanın kirlenmediğini göstermek için de eşi Aişe'nin içtiği yerden su içmiş ve yediği yerden yemek yemişti. Yine bir gün genç bir kız, devesinin üzerine oturmuştu. Genç kız hayız olunca devenin hörgücünde kan lekesi olmuştu. Dolayısıyla genç kız bu durumdan utanmıştı (Müslim, "Hayız", 6; Ebû Dâvud, "Tahâret", 102). O'nun bu halini gören Hz. Peygamber, bunun tabii bir olay olduğunu söylemiş ve kirlenen yerin temizlenmesi gerektiğini söylemekten başka bir tavır göstermemişti. Kadınlar, hayızlı olduklarında birtakım ibadetleri yapmamış daha sonra temizlenince gusül abdesti alarak ibadet hayatına devam etmişlerdir. Doğum sonrasında ise kırk güne kadar bekleyerek psikolojik ve fizyolojik açıdan yeniden toparlanmaları için bir süreç geçirmelerine izin verilmiştir. İstihaze kanından dolayı da normal ibadet hayatına devam etmeleri istenmiştir. (Ebû Dâvud, "Taharet", 120; Beyhaki, 1984: 2/535; Buhârî, "Vudu", 63; Müslim, "Taharet", 110; Buhârî, "Hayız", 20; Nevevî, 1356, s. 2/354; Buhârî, "Hac", 33; Ebû Dâvud, "Taharet" 92). Görüldüğü üzere kadim gelenek, tahrif edilmiş dini metinler ve kültürel telakkiler gölgesinde oluşan olumsuz kadın algısı, Hz. Peygamber'in rahmet ikliminde köklü bir değişime uğramıştır. Böylece kadın kimliği, güçlü bir yapıya bürünerek camiye gelen, toplumun karar mekanizmasında yer alan ve her türlü insani faaliyetin içerisinde olan bir konuma yükselmiştir (Martı, 2019: 19). Sadece Hz. Peygamber, onlardan Allah'a hiçbir şekilde ortaklar koşmayacaklarına, hırsızlık yapmayacaklarına, zina fiilini işlemeyeceklerine, çocuklarını öldürmeyeceklerine ve dilleriyle iftirada bulunmayacaklarına dair söz alarak biat etmelerini istemiştir (Nesâi, "Biat", 18). Onlar da Hz. Peygamber'e verdikleri bu

sözlerini yerine getirmişlerdir. Bu bakımdan toplumda gerek ekonomik alanda gerek de ilmi ve siyasi alanda hatta savaşlarda bile yer alarak kurulan İslâm medeniyetinde emeklerini ortaya koymuşlardır. (el-Şuâra, 42/49-50).

Kur'ân'da geçen bir diğer ayet de şöyledir: "Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir. Dilediğine kız çocuklarını, dilediğine erkek çocuklarını verir. Yahut da dilediğine hem erkek hem de kız evlat verir. Dilediğini de kısır bırakır. O, her şeyi bilendir. Her şeye gücü yetendir." (el-Şuâra, 42/49-50). Kadın veya erkek olmak Allah'a aittir. Cinsiyetten dolayı herhangi bir üstünlük yoktur. Bu cinsiyeti belirleyen Allah'tır. Kâinattaki dengeyi ve düzeni sürdüren Allah'tır. İlahi bir düzen içerisinde ezelde belli olan bir durumla işler yürür. Ayrıca İslâm dinine ait metinlerde Yahudiliğin kadın hakkındaki bu zikrettiğimiz kanaatleri hâkim değildir. Yahudi dinine ait metinlerde onun Tanrının suretinde yaratıldığı da söylenmektedir:

"Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı" (Tekvin, 1/27). Tanrı insanı yarattığında onu kendine benzer kıldı. Onları erkek ve dişi olarak yarattı ve kutsadı. Yaratıldıkları gün onlara insan adını verdi." (Tekvin, 5/1-2).

Kur'ân'a göre de Allah, Hz. Âdem ve eşi Havvâ'yı yaratmıştır. Fakat Havvâ ismi Kur'ân'da geçmemektedir. Sadece Âdem'in eşi olarak ifade edilmektedir. Cennette iken şeytan onların ayağını kaydırmış ve o yasağı çiğnemelerine sebep olmuştur. Ayrıca onların bir görevi ifa etmek için dünyaya gönderildikleri ifade edilmektedir. "Ey insanlar, sizi bir nefisten yaratan, ondan da zevcesini (Havvâ'yı) yaratan Rabbinizden korkun Sonra da o ikisinden çok sayıda erkek ve kadınlar yarattı" (en-Nisâ, 4/1). Yine Kur'ân'da yaratılışı anlatan ayetlerde kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı ifade edilmemektedir. Fakat Kur'ân, insan yaratılışı ile ilgili çok detaylı açıklamalarda bulunmakta ve onun yaratılış evrelerinden bahsetmektedir. Bu ayetleri ana hatlarıyla ikiye ayırabiliriz. Birincisi ilk insan Hz. Âdem'in ikincisi ise geri kalan insanların yaratılması hususudur. Bu farklı yaratılışlara bazen farklı farklı ayetlerde bazen de aynı ayetlerde değinilmektedir.

"Andolsun ki; biz insanı çamurdan bir özden yarattık Sonra onu insanı sarp ve metin bir karargâhta (rahimde) bir nutfeye (zigot) yaptık Sonra o nutfeyi alaka (yapışan şey) şekline getirdik, derken o alakayı mudğa (bir çiğdem et) yaptık, o bir çiğdem eti kemiklere çevirdik ve o kemiklere de et, kaslar giydirdik Sonra onu başka yaratılışla inşa ettik (ona can vererek ayrıca onu konuşma yeteneğiyle donattık" (el-Mü'minun, 23/12-14). Burada insanın ilk yaratılışından başlayarak geçirdiği evreleri aşama aşama anlatmaktadır. "Allah sizi bir topraktan, sonra bir meniden yarattı" (el-Fatır, 35/11). "O'dur ki; her şeyin yaratılışını güzel yaptı ve insanı yaratmaya çamurdan başladı" (el-Secde, 32/7). "Andolsun ki; biz insanı kuru bir çamurdan, değişmiş civık bir balçıktan yarattık" (el-Hicr, 15/26). "İblis ben bir salsaldan (kurumuş çamurdan) değişken bir balçıktan yarattığın insana secde edemem Dedi" (el-Hicr, 15/33). "... Sizi yarattık, sonra size şekil verdik, sonra da meleklerle Âdem'e secde edin dedik" (el-A'râf, 7/11). "Hâlbuki O, sizi çeşitli merhaleler halinde yarattı" (el-Nuh, 71/14). "O'nun şeklini düzeltip ona ruhumdan üflediğim zaman, kendisi için derhal (bana) secdeye kapanın" (el-Sa'd, 38/72).

Müfessirlerin bir kısmı "insanı bir nutfeden yarattık" ifadesini Hz. Âdem hakkında da geçerli olduğunu ifade ederek balçıktan nutfeye hâsıl olduğunu ileri sürmüşlerdir (Elmalılı, 2021: 5/3058). Bir hadiste de yukarıda geçen ayeti kerimelerdeki ifadelerle benzer "Her birinizin yaratılışı ana rahminde nutfeye olarak 40 gün derlenip toparlanır Sonra aynen öyle de alaka olur. Sonra mudğa haline gelir Ondan sonra da melek gönderilir. Ona ruh üfler..." (Sofuoğlu, 2014, s. 8/114; Kılıç, 1998: 33). Bu hadisteki ifadeler günümüzde embriyoloji biliminin kavramlarından olan "zigot, morula ve blastula" nutfeye kelimesiyle dile getirilmiştir. Bu bilim dalının ifade ettiğine göre yumurtalık kanalında döllenmiş yumurta, ana rahmine doğru inmeye başlar. İner inmez bölünme faaliyetinde bulunur. Sonra ana rahmine gelen yumurta, "plasenta (eten=eş)" şekline gelince mukoza ve kaslar içine iyice yapışarak gömülür. Sanki tohum gibi dikilir. Ayette de "alaka" ifadesi (yapışan şey) anlamında olup

bilimin açıklaması paralelinde bir şekil arz etmektedir. Embriyo da küçük et parçası şekline gelip kademe kademe insan şekline dönüşmektedir (Şeftalioğlu, 2003, s. 2).

Bilimin insan yaratılışı hakkındaki izahı, gün geçtikçe ilerlemektedir. Kur'ân-ı Kerim'de de pozitif bilim dallarının konusu olan birçok konuya temas edilmektedir. Nitekim bilim ve teknoloji zaman geçtikçe gelişmekte bu sayede embriyoloji ile ilgili Kur'ân ayetlerindeki esrar perdesi de biraz daha aralanmaktadır. Hadiste "120 gün sonra insana ruhun geldiği" (Buhari, "Zikru'l-melâike", 4; 2021: 1/408-410) vurgulanmaktadır.

İbn Mes'ûd (ra) dedi ki: Bize, doğru söyleyen, doğruluğu tasdik edilmiş olan Resulullah (sav) haber verdi ve şöyle buyurdu: Sizden birinizin yaratılışının başlangıcı, annesinin karnında kırk günde nutfe olarak toplanır. Sonra ikinci kırk günlük süre içinde bir pıhtı haline döner. Sonra da bir o kadar zaman içinde bir parça et olur. Daha sonra Allah bir melek gönderir ve melek, ona ruh üfler. Bu melek dört şeyle; anne rahmindeki canlının rızkını, ecelini, amelini, iyi biri mi, yoksa kötü biri mi olacağını yazmakla emrolunur (Bûhârî, "Zikru'l-melâike", 4). "Ruh üfleme" mecazî olarak sanki ruh programı yüklemeye işaret etmektedir. İnsan bilincinin açık olma durumu ile bilincinin kapalı olması gibi. Uyku, rüya ve uyanıklık hali gibi çok boyutlu bir durumu ifade eder. Bu bağlamda Allah'ın ilk yarattığı varlık "Ebu'l-eroah" "nûr-i Muhammedî" olduğu rivayet edilir. Hz. Peygamber ruhların babası olarak kabul edilmektedir. Nitekim ashab, Resulullah'a peygamberliğin kendisine ne zaman verildiğini sorduklarında "Âdem, ruh ile ceset arasında iken..." buyurdular (Tirmizî, "Menâkıb", 1). Bu itibarla âlem ağacının çekirdeği "nûr-i Muhammedî" olduğu tasavvufî kaynaklarda sıkça rastlanan bir olgudur. "Ruhlar, sınıf sınıf gruplardan oluşan bir topluluktur. Onlardan birbirleriyle tanışanlar kaynaşmışlardır. Onlardan tanışıp kaynaşmayanlar ise ihtilafa düşmüşlerdir" (Bûhârî, "Enbiya", 3). Ruhlar arasında İslâm hukuku açısından bir akrabalığın olduğunu söylemek mümkün değildir. Nesilden nesile geçen kişilik özellikleri "genetik kodlar" ruhanî değil cismani yani biyolojiktir (Yazır, 2021, ss. 1/408-410, 4/2324; Ateş, 1988, s. 3/412; Şevki, 2018, ss. 35/187-192; Uludağ, 2018, ss. 35/192-193). Hz. Âdem'in kendilerine yasak edilen ağaçtan yedikten sonra Allah'a karşı duyduğu utançla birlikte Allah ve Muhammed ismini cennette birlikte asılı gördüğü ve onun aşkına Allah'tan af dilediği de tarihi kaynaklarda rivayet edilmektedir (Hâkim, 1990: 2/615). Bu duyguların insan denen mucizevî varlığa nasıl geçtiği ve onu ne zaman süslediği, işlevsellik kazandığı hala cevap bekleyen soruların başında gelmekle birlikte İslâmî kaynaklarda yukarıda zikredildiği gibi birçok açıklama bulunmaktadır (Arslan, 2017, ss. 10-23). İslâmî metin analizlerinde de yukarıda geçtiği gibi yaratılış, evren, varlık ve insan hakkında salt akıl ile kavranamayacak birtakım bilgiler beyan edilmiştir (Orman, 2019, ss. 59-66). Ancak bu bilgilere bazıları inanç düşüncesi çerçevesinde bir değer atfetmiş, bazıları tarafından ise sahih ve doğru kabul edilmemiştir.

Yine tefsir araştırmaları ve hadis ilmi literatürlerinde kadının, erkeğin kaburga kemiğinden, Hz. Âdem'in yaratılmasından sonraki kalan topraktan, Hz. Âdem'in en kısa sol kemiğinden (el- Askalânî, 1980: 9//253) yarattığı ifadeleri yer almaktadır. "O esnada Âdem hafif bir uykudaydı. Bir süre sonra uyandıığında Havvâ'yı gördü. İlk anda şaşırıldı, sonrasında ise onu çok sevdi. Kalbi hemen ona ısındı aralarında bir ünsiyet ve ülfet oluştu" (Bûhârî, "Enbiya", 1; Müslim, "Redâ", 60; Ahmed b. Hanbel, 1958: 2/449, 530; İbn Kesir, 2018: 2/206).

Hz. Âdem ve eşi Hz. Havvâ'nın var edilişleri tamamıyla sıra dışı bir durumdur. Belki de Hz. Havvâ'nın yaratılırken Hz. Adem'in kaburga kemiğinden alınan bir hücre ona temel olmuş olabilir. Bu hücre bir tel saç veya ciğerinden alınan bir hücre de olabilirdi. Nitekim Elmalılı Hamdi Yazır "Telkihi yapan erkek ve alan kadın olmak haysiyetiyle erkek mukaddem, kadın talî bulunuyordu. (Yazır, 2021, s. 2/1274) diye bir düşünce ortaya koymuştur.

Dini kaynaklarda geçen ve kadınlar tarafından olumlu olarak algılanmayan ifadeler bulunmakla birlikte bunlar İslâm âlimleri tarafından şu şekilde yorumlanmıştır. "Kadın bir kaburga kemiği gibidir. Onu doğrultmaya kalkarsanız

kırarsınız, kırılması da boşanmasıdır (Müslim, "Reda", 64; Nesâî, "Nikâh", 15; Mervezî, 1958, s. 2/168).

"Kadınlara iyilikte bulunarak onlara karşı hayırhah olun, zira kadın bir eye kemiğinden yaratılmıştır. Eye kemiğinin en eğri yeri yukarı kısmıdır. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kendi haline bırakırsanız eğri halde kalır Öyleyse kadınlara karşı iyi davranarak onlardan faydalanın" (Buhari, "Nikâh", 79; "Enbiya" 1; "Edep", 31, 85; "Rikak", 23; Müslim, "Rada", 65; Tirmizî, "Talak", 12). Böyle hadisler şu şekilde yorumlanmıştır. Kadın ve erkeğin tabiatının farklı olduğu aralarında birtakım uyumsuzlukların olabileceğini dolayısıyla birbirlerine karşı tavır ve davranışlarında müsamaha yani hoşgörü ile bakmaları gerektiği şeklinde yorumlanmıştır. Birbirlerine karşı tahammül, anlayış, nezaket, ihsan ve zarafetle hayatı götürmeleri yönünde açıklanmıştır. Öte yandan Kur'ân'da;

"O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerinden biri de gökleri ve yeri yaratması, dillerin ve renklerin farklı olmasıdır. Elbette bunda bilen ve anlayan kimseler için ayetler/deliller vardır" "Kendileri ile sükûnete kavuşasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi/aşk ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir" (el-Rum, 30/22). "Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık. Birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında üstünlük takvada (Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olup sorumluluklarınızı yerine getirmede) dir. Muhakkak ki; Allah her şeyi en iyi bilir ve her şeyden hakkıyla haberdardır" (el-Hucurât, 49/13) buyurarak insan tabiatının birbirinden farklı ve özel olduğu beyan edilmiştir.

Bu ayetlerde de görüldüğü gibi insan cinsinin fertleri arasındaki farklılık, cins açısından değildir. Takva dediğimiz insanın sorumluluklarını Tanrı-İnsan, İnsan-Çevre ve İnsan-Varlık düzlemindeki etkileşim sırasındaki tavrıdır.

Yapılan dini metin analizlerinde zikredildiği gibi insanoğlunun nasıl yaratıldığı ve yaratılışı esnasında hangi aşamalardan geçtiği sorusu tarih boyunca insanların zihnini meşgul etmeğe devam etmektedir. Dini metinlerde de gerek evrenin yaratılışı gerek daha özel ölçekte olmak üzere insan yaratılışı çokça konu edinilmiştir. Böylelikle dinler kendi sistematiği içinde müntesiplerine birtakım bilgiler beyan etmiş, insanlarda bu beyanlar çerçevesinde yaratılışla ilgili birtakım düşünce formları ortaya koyarak kimi zaman bu verileri mitolojik sayılabilecek sembolleştirici biçimlere büründürebilmiştir. Zamanla değişen bu bilgiler Kur'ân ve sünnet tarafından yeniden ele alınmış ve insanlara doğru bir şekilde sunulmuştur.

Sonuç

Mitolojik düşünce temelde sembolleştirici bir düşünce biçimidir. İnsan ve onu çevreleyen tabiat hakkında soyut düşünceler ve tasavvur şeklinde bazı tespitlere giderek onları somutlaştırmayı hedefler. Bu bakımdan mitolojinin kaynağı insandır ve onu biçimlendirip geliştiren insan düşüncesinin formlarıdır. Bu sembolik ifade benzeştirme yoluyla olumlu ve olumsuz olarak mecâzi ve tabiatüstü şekilde tezahür edegelmiştir. Masal, mitos, efsane, mitler ve eskatolojik olaylar vb. anlatım biçimleri de zamanla dini metinlere girmiştir. Kitâb-ı Mukaddesteki yaratılış mitolojisi de bu kabilden görülebilir. Çünkü kitâb-ı Mukaddeste yaratılış hususu iki farklı anlatım biçimiyle sunulmaktadır. Bunlardan birincisi insanın Tanrı suretinde dişi ve erkek şeklinde yaratıldığı, sonrasında kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı ifade edilmektedir. İkinci var ediliş hikâyesi ise yasak ağacın meyvesinden yeme ve cennetten kovulup dünyaya indirilme, Âdem ve Havvâ'nın işlediği büyük günah olayı tasvir edilmektedir.

Bu bilgilerin içeriğinde anlatıldığı kadarıyla Âdem'in yasak elmadan yemesi Havvâ'nın etkisiyle olmuştur. Bu da kadının toplumda olumsuz bir imajla anılmasına sebep olmuştur. Ayrıca ilk anlatımda bulunan eş zamanlı yaratılmış olma açıklamaları Âdem'in öncesinde başka bir eşi olabileceği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bu varsayımlar da Lilit mitosuna yol açmıştır. Kur'ân ve sünnet

bağlamında metin analizi yaparak Kitab-ı Mukaddesteki yaratılış mitolojisini ele aldığımızda ise bu bilgilerin doğruluğuna rastlamamaktayız.

Nitekim Allah daha önce gönderdiği dini metinleri Kur'ân ve sünnetin anlatımıyla yeniden sahih bir şekilde açıklayarak, Kitâb-ı Mukaddesteki birtakım bilgilerin Yahudi ve Hıristiyan din adamları ve müntesipleri tarafından aslında saptırılarak mitolojiye dönüştüğünden bahsetmektedir. Böylelikle Allah son mesajında bu tür sapmalara karşı insanlığı uyarmış ve özellikle de yaratılış hakkında çok uzun açıklamalara giderek ilk insanın yaratılış orijininin bahsetmiştir. İnsanlığın ve varlığın nasıl türediğini sahih bir şekilde mitolojik formlara büründürmeden anlatmıştır. Kur'ân ve sünnetin ifade ettiği bilgiler ele alındığında Kitab-ı Mukaddesteki bilgilerin doğru bir şekilde aktarılmadığı ve tahrifata uğratıldığı ortaya konulmuş olur.

İnsanın var edilişinden bahseden Kur'ân ayetleri incelendiğinde insanın yoktan var edildiği madde toprak, çamur, akışkan çamur, süzme çamur, yapışkan çamur, kurumuş çamur gibi şekillerde sıralanmaktadır. İlk insanın özünün toprak olduğu vurgulanmaktadır. Yine Kur'ân-ı Kerim'de birinci sırada Hz. Âdem'in yaratıldığı, yaratılışından sonra kendisine ruh üflendiği, meleklerin Âdem'e saygı göstermeleri gerektiği bildirildiği, İblis'in ise ateşin topraktan üstünlüğüne vurgu yaparak ikisinin mukayesesini yaptığını, bu mukayese suretiyle kendisinin Âdem'den üstün kabul edilmesi gerekçesiyle bu emre karşı çıktığı ortaya konulmaktadır. Diğer bir yönden Âdem'in annesi ve babası olmadan, ilk insan olarak topraktan var edildiği ve eşiyile beraber cennete konulduğu ifade edilmektedir. Bunların dışında Âdem Peygamber'in açık olarak kişiliğini anlatan birçok ayetin var olması, onun sembolik bir şahıs değil gerçek olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun dışında Hz. Âdem'in ve onun vesilesiyle insanoğlunun yaratılışı ve başlangıcı, tarihsel olarak insanî bilgi edinme araçlarıyla ispat edilebilecek veya reddedilebilecek bir konu değildir. Bu konuyu cennet, cehennem, Allah'ın sıfatları, melekler ve bunlara benzer gaybî konularda olduğu gibi Kur'ân-ı Kerim'in anlattığı şekliyle anlamak ve gözden geçirmek gerekir. Bu konuyu spekülâtif tevîl ve yorumlara tabi kılarak sağlam bilgiye dayanmaksızın tamamen kişisel yorumlarla, esâtir/uydurulmuş söz ve hurafelerle tefsir etmek İslâm bilginlerinin çoğunluğu tarafından uygun bir yöntem olarak görülmemiştir. Ancak Kur'ân-Kerim'in mecaz ve istihare edebi sanatlarını kullanarak ortaya koyduğu ölçüde bu gibi meselelerin açıklanması elzem görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Acunî, İ. b. M. (1352). *Keşfü'l-hafâ ve müzîllü'l-ilbas 'amme'stere mine'l-ehâdis 'alâ elsineti'n-nâs. Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.*
- Arslan, Y. (2017). *İnsan-İnsanın Yaratılışı.* Sel Yayıncılık.
- Ateş, S. (1988). *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri.* Yeni Ufuk Neşriyat.
- Baba Bathra 73a. http://www.come-and-hear.com/bababathra/bababathra_73.html (17. 09. 2023).
- Biggs, M. W. (2010). *The Case for Lilith.* Samson Books.
- Bolay, S. H. (1988), Âdem. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 1, 358-363.
- Bull, M. (2005). *Kıyamet Teorileri ve Dünya Sonları, İzdüşüm.*
- Çakır, V. (2019). *İnsan ve Değer.* Yükseliş Yayınları.
- Demirci, K. (2000). *Yahudilik ve Dini Çoğulculuk.* Ayışığı kitapları.
- el- Askâlânî, E. Ş. M. (1980). *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî.* Dârü'l- Kütübî'l-İlmiyye.
- el- Beyzavî, N. E. Ö. M. (1282). *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil.* Dârü'l- Kütübî'l-İlmiyye.
- el- Buhârî, E. A. İ. C. (1315). *el- Câmiu's-Sahîh.* Dârü'l- Kütübî'l-İlmiyye.
- el- Mervezi, E. A. H. (1958). *el-Müsned.* Dârü's- Şurûk
- Eliade, M. (2003). *Dinler Tarihine Giriş,* (çev. L. Arslan). Kabcacı.
- Eliade, M. (2020). *Mitlerin Özellikleri,* Alfa.
- en- Nevevî, E. Z. Y. (1356). *el- Ezkâr.* Dârü's- Şurûk.
- en- Nisâbü'rî, E. A. H. (1990). *el-Müstedrek 'ales's-Sahîhayn.* Dârü'l- Kütübî'l-İlmiyye.
- Gölcük, Ş. (1988). Esâtir. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11, 359-360.
- Harman, Ö. F. (1997). Havva. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 16, 542-545.
- Harman, Ö. F. (2000). İsa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 22, 465-472.
- İbn Kesir, E. F. (2018). *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm.* Sağlam Yayınları.

- Kalın, İ. (2021). *İslâm ve Batı*. İsam.
- Kılıç, S. (1993). *Mitoloji Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim*. Nadir Yayınevi.
- Martı, H. (2019), *İslâm'da Kadın*. TDV Yayınları.
- Niddah 54b. http://www.come-and-hear.com/niddah/niddah_24.html (17.09.2022)
- Orman, S. (2019). *Medeniyet Analizi Metametodoloji ve Metodoloji*. alBaraka Yayınları.
- Saadavi, N. (1991). *Havvâ'nın Örtülü Yüzü*, Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Shabbath 151b. http://www.come-andhear.com/shabbath/shabbath_151.html (12. 09. 2022)
- Sibai, M. (1988). *Kadının Yeri*. Akabe Yayınları.
- Sofuoğlu, M. (2014). *Sahih-i Müslim ve Tercemesi*. İrfan Yayıncılık.
- Şahin, K., & Toprak, S. (2016). *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume, 11* (18) Fall.
- Şeftalioğlu, A. (2003). *Genel ve Özel İnsan Embriyolojisi*. Alp Ofset Yayınları.
- The Alphabet of ben Sira Question 23a-b.
- Uludağ, S. (2018). Tasavvuf. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 35, 192-193.
- Ünal, A. (2017). Yahudi Geleneğinde Kadının Yaratılışı ve Lilit Efsanesi, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 17, 103-115.
- Yavuz, Y. Ş. (2018). Ruh. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 35, 187-192.
- Yazır, M. H. (2021). *Hak Dini Kur'an Dili*. Huzur Yayınevi.
- Yılmaz, T. (2022). *Asr-ı Saadette Kadın Sahabiler ve İslâm Hukukuna Katkıları*. Sonçağ.
- İnternet Kaynakları**
<http://jewishchristianlit.com/Topics/Lilith/alphabet.html>(16.09.2022).
https://archive.org/stream/RabbaGenesis/midrashrabbahgen027557mbp_djvu.txt
(18.09.2022)

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları:

Birinci yazar: %100

...

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions:

First Author: %100

...

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.